

Woord vooraf: In het artikel uit 2020 wordt gesproken over de moeder van Dinanda. Zij is helaas in januari 2023 overleden.

HOME

WERK

PROFIEL

OPDRACHTGEVERS

CONTACT

.....ingrid Bosman

07

dec 2020

De stem van de boerin

Theatermaker Dinanda Luttkhedde. Fotografie: Mariska de Groot.

Theatermaker Dinanda Luttkhedde voelt geboortegrond in Gelselaar trekken

Onderwerpen die iedereen het liefst uit de weg gaat zijn een kolfje naar haar hand. Nu moet theatermaker Dinanda Luttikhedde zelf iets onder ogen zien. Het onverwachte verlangen om terug te keren naar haar geboortegrond in Gelselaar. “Je wilt die plek niet zomaar opgeven.”

“Het verandert je koers”, is het eerste wat ze zegt, over het effect dat corona op haar leven heeft. Dinanda Luttikhedde is meer thuis in haar Drentse dorp, bij haar gezin, en heeft gemerkt dat zich ‘een vat aan herinneringen’ aan haar eigen jeugd opende. Een tijd waar ze een nogal eenzijdig stempel op had gedrukt, zoals ze zelf zegt, maar die nu in een ander licht kwam te staan. “Dan merk je hoe verzachtend het is om zelf kinderen te hebben. Ik was destijds toch vooral met mezelf bezig.” Wat ze toen niet kon lukt nu wel: “Ik zie de rol van mijn ouders. Via die herinneringen ben ik beter gaan beseffen wat ze voor ons hebben gedaan.”

Ze weet nog goed hoe het kriebelde en knaagde. “Ik wilde meer gestimuleerd worden dan er mogelijk was, toen, op die plek.” Een dag voor het interview was ze er nog, op de boerderij waar ze opgroeide. Erve De Borghorst, even buiten Gelselaar, een kerkdorp met 700 inwoners in wat nu de gemeente Berkelland heet. Helder weer, de zon op de geknotte wilgen langs de smalle weg, “een geweldig mooie dag”.

“

Dan stort een toekomst in

”

Haar ouders in de rol van opa en oma. Zeven kleinkinderen hebben ze inmiddels. “Hoe belangrijk dat is in hun leven, door het perspectief dat het biedt. Ze zien een nieuwe generatie opgroeien.” Onverhoeds schiet ze vol. “Sorry, het zit blijkbaar nogal aan de oppervlakte allemaal.” Ze vertelt over haar jongste broer, die in 2003 dodelijk verongelukte. Hij was tweeëntwintig jaar en de beoogde bedrijfsopvolger. “Dan stort een hele toekomst in.”

De boerderij werd gerund door Dinanda’s moeder, de derde generatie op De Borghorst. Dinanda Luttikhedde: “Zij was zevenentwintig toen haar vader plotseling overleed. Vanaf dat moment heeft ze het bedrijf samen met mijn oma voortgezet.” Dinanda’s vader verleende wel hand- en spandiensten, maar zijn werk bij garage Roessink in Diepenheim was zijn lust en zijn leven. Inmiddels

zijn haar ouders met pensioen. De mestvarkens hebben plaatsgemaakt voor twee koeien, twee geiten en een paar ganzen voor de hobby.

“

Stem van de boerin wordt hoorbaar

”

Het is geen toeval dat de nieuwe voorstelling die Dinanda Luttikhedde bij *Peergroup Locatietheater* onder handen heeft, zich tegen een vergelijkbare achtergrond afspeelt. In *Mestmoeders* – waarvan de try-outs voor mei staan gepland – worstelen vier generaties boerinnen met een groot verlies. De opvolger is overleden en aan de vooravond van diens uitvaart praten de vrouwen met elkaar over de verloren zoon en de toekomst van de boerderij. Het gaat verder dan rouw; de toeschouwer wordt meegenomen in de vrouwelijke kijk op het boerenleven. Dinanda Luttikhedde: “De stem van de boerin wordt zichtbaar en hoorbaar.”

Door *Mestmoeders* drong ook de toekomst van De Borghorst zich op aan Dinanda, die daarin nog niet eerder een rol voor zichzelf had gezien. Misschien sluimerde het verlangen al langer en werd het mede door corona gewekt, veronderstelt ze. “Ik hoor het mezelf nog zeggen bij PeerGroup: ‘Ik zou mijn leven ook wel willen aanpassen.’ Het leven in de cultuur kan heel druk zijn, je moet er vol voor gaan. Als alles dan stilvalt ontstaat er ruimte voor de gedachte aan iets anders.” Een leven op De Borghorst. “Die plek is er, met alle mogelijkheden en kansen die erbij horen. Dat wil je niet zomaar opgeven.”

Angst

Het is dubbel, erkent ze. “Want bedenk maar eens een andere functie voor zo’n erf dan een traditioneel bedrijf. En vooral: een goed businessplan. Bovendien neem je ook het leven van je kinderen mee. En je kunt niet over twee jaar weer afhaken. De angst die meespeelt is toch: is dit de juiste stap?” Voorlopig kan ze nog vrijblijvend fantaseren. Over verbouwen, om het erf geschikt te maken voor meer bewoners. Een voedselbos. “Niet dat ik de illusie heb dat je daarvan kunt leven. Maar het gaat ook over nieuwe manieren om het buitengebied in te richten.”

In *Mestmoeders* botsen de generaties over de ideeën van de jongste lichter. Luttikhedde: “Die is beter op de hoogte van de acute problemen in de wereld en meer doordrongen van de noodzaak om er iets aan te doen. Daar moeten de oudere vrouwen heel erg aan wennen.” Auteur van het stuk is Herman van de Wijdeven, die vaker indringend boerendrama aflevert. Hij schreef ook de tekst van *Maalkop*, de succesvoorstelling waarmee Peergroup zelfdoding onder boeren bespreekbaar maakte. Het idee en het concept waren van Dinanda Luttikhedde.

Fabian Jansen in *Maalkop*. Foto Reyer Boxem.

“

Ik ken de onzekerheid

”

Aan zelf schrijven waagde ze zich pas onlangs voor het eerst. Met *Grauwe erwten*, een coronaproof audiomonoloog die je in het hoofd brengt van coronapatiënte Sylvia. De vrouw vraagt je mee op een wandeling, die je in je eigen omgeving kunt maken, en vertelt over haar ziekte, maar ook over haar confrontaties met een oude vriendin en met haar zoon. Een verhaal waarin iedereen zich kan herkennen, denkt Dinanda Luttikhedde, al was het maar omdat de coronacrisis ons allemaal raakt, ook wanneer de gevolgen minder ernstig zijn. “Ik heb geprobeerd de diepte van de gedachtenstroom te vatten, het innerlijke gesprek dat overblijft wanneer de rest stil komt te liggen.”

Ze sprak zorgpersoneel en patiënten om het ziekteproces en de kunstmatige slaap te kunnen reconstrueren, maar putte ook uit haar eigen leven. “Ik ken de ervaring van een groot verlies dat alles ineens doet kantelen. De onzekerheid.” Wat ze interessant vond aan het schrijven was dat het verhaal zich al doende

ontwikkelde. “Ik leerde Sylvia zelf ook steeds beter kennen. Het is net als met schilderen: uiteindelijk bepaalt de chemie van het moment waar je uitkomt.”

Dinanda Luttikhedde is opgeleid als beeldend kunstenaar. Het schilderen werd haar gaandeweg te solitair. “Ik wilde socialer bezig zijn, en meer een verhaal kunnen vertellen.” Ze pakte de videocamera op, legde performances vast en ging documentaires maken. Via *Onland*, over een nieuwe kijk op het landschap, kwam ze in het (locatie)theater terecht. Daar voelt ze zich thuis: “Theater werkt heel erg verbindend.”

“

Er moet iets in beweging komen

”

Bovendien kan ze er iets mee teweeg brengen. Met de voorstellingen zelf en de discussies die ze er omheen organiseert. Voor het maximale effect zoekt ze eerst heel precies uit welk gesprek ze op gang wil brengen en wie daarvoor aan tafel moeten. “Je vervalt snel in algemene debatten, over biologische landbouw bijvoorbeeld. Maar er moet iets in beweging komen. Bij *Maalkop* kwam landbouwminister Carola Schouten kijken en stelde een werkgroep in om zelfdoding onder boeren te onderzoeken.” Hoofdrolspeleer Fabian Jansen werkt ondertussen aan een **verfilming**.

Missie

Het liefst pakt Dinanda Luttikhedde onderwerpen op waar mensen het liever niet over hebben, of die zelfs wordt ontkend. Daar is *Maalkop* een voorbeeld van, maar ook de voorstelling *Niemand is hier eenzaam*. Beide zijn inmiddels een podcast. *Niemand is hier eenzaam* (de titel is een letterlijk citaat van een bewoner van een zorginstelling) reisde tot corona langs verzorgingshuizen in het Noorden. Ze werd daar bekeken door bewoners én scholieren samen. Luttikhedde: “Ik moet de eerste mens nog tegenkomen die nooit eenzaamheid heeft ervaren.”

Ook met Mestmoeders heeft ze een missie, al klinkt die subtiel door. “Ik ben geen activist, maar ik vraag me toch af of het vrouwelijk perspectief wel voldoende kans krijgt in de discussie over de agrarische sector. Kijkt de boerin

anders naar de toekomst dan de boer? Is er bij haar meer ruimte om landbouw en natuur in evenwicht te brengen?”

“

Mijn moeder zal het moeten loslaten

”

Dat haar werk de laatste tien jaar een sterk agrarische insteek heeft komt zeker door haar achtergrond, erkent ze. Wat niet betekent dat het ook over haar moet gaan. “Ik heb een intrinsieke kennis van de sector en de actualiteit daar omheen. Met mijn beschouwende kant ga ik op zoek naar nieuwe perspectieven. Pas dan wordt het interessant. Bovendien: de boer staat symbool voor iets groters. We zitten allemaal in transitie, iedereen moet z’n leven aanpassen.”

Dat de boerin in haarzelf zich nu roert had ze nooit kunnen denken, beaamt ze. “Terug naar Gelselaar? Dat nooit! Zo stond ik erin. En wat ik bij alle dilemma’s niet wil vergeten is dat ik dat toen ook niet voor niks heb gevoeld.” Haar ouders reageerden met schrik op haar voorzichtige plan om de boerderij over te nemen. “Het is nog maar een maand geleden dat ik het eruit heb gegooid. Het is ingewikkeld, want dit is een vooruitzicht waar ze niet meer op hadden gerekend. Misschien was het tien jaar geleden makkelijker geweest. Bovendien is mijn moeder eigenlijk boerin en zakenvrouw gebleven. Ze zal het dan moeten loslaten. Dat is aan alle kanten veel gevraagd.”

NASCHRIFT 9 december 2020: Naar aanleiding van reacties op dit artikel laat Dinanda Luttikhedde weten dat ze nog geen enkel besluit heeft genomen over een mogelijke verhuizing naar Gelselaar. “Onder meer door het werken aan Mestmoeders is er iets losgemaakt dat ik niet kan en wil ontkennen. Ik ben dat gevoel nu aan het onderzoeken, met alle vragen en dilemma’s die daar bij horen. Tegelijkertijd is die afweging ook een bron waar ik bij mijn werk uit put.”

